

UDK 911.3:312 (497.13)

Primljeno (Received): 18. 11. 1992.

Prihvaćeno (Accepted): 10. 12. 1992.

Izvorni znanstveni članak

Original Scientific Paper

MEĐUZAVISNOST PROCESA INDUSTRIJALIZACIJE I PROMJENA U PROSTORNOM RASPOREDU I POKRETLJIVOSTI STANOVNIŠTVA U HRVATSKOM ZAGORJU

DRAGUTIN FELETAR, ZORAN STIPERSKI

Prostorni raspored i pokretljivost stanovništva znatno ovisi o procesima industrijalizacije, deagrarizacije i starenju stanovništva. Na primjeru Hrvatskog zagorja uočen je visok stupanj međuzavisnosti navedenih procesa.

Relationship Between Industrialization and Population Distribution and Dynamics in the Region of Hrvatsko Zagorje

Distribution and spatial dynamics of population depends in great extent on process of industrialization, de-agrarization and growing old of the population. There has been notices a remarkable relationship rate between these processes in the region of Hrvatsko Zagorje.

Uvod

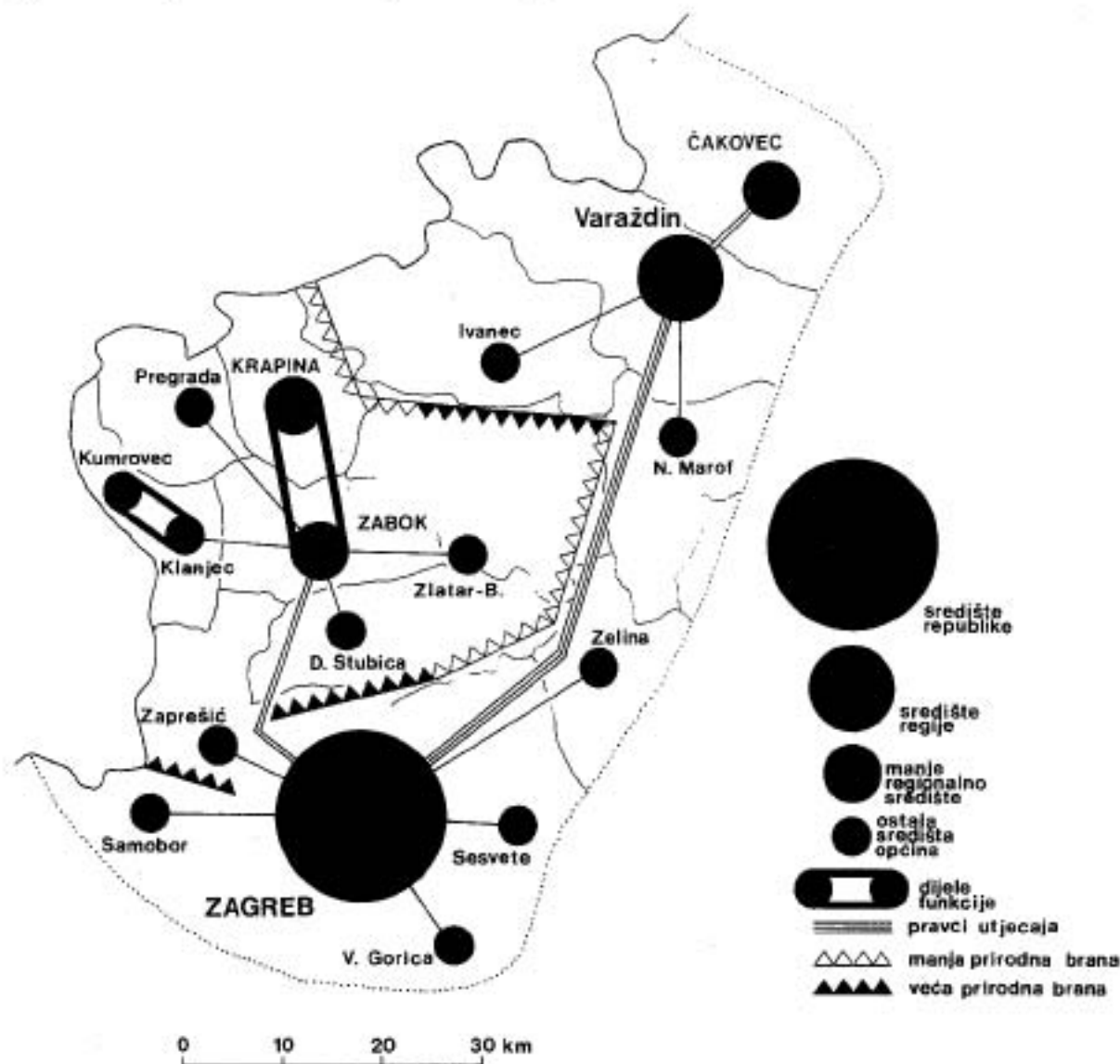
Na promjenu prostorne slike naseljenosti i demografske strukture, kao i na intenziviranje procesa polariziranog razvoja, nesumnjivo najsnažnije utječe intenzitet gospodarske aktivnosti. Primjerice, upravo akcelerativni procesi industrijalizacije bili su bitni faktor intenziviranja deagrarizacije i deruralizacije. Ta međuzavisnost između procesa industrijalizacije i promjene prostorne i profesionalne strukture stanovništva osobito dolazi do izražaja u blizini velikih urbanih (industrijskih) središta.

Dakako, takav je primjer i s prostorom Hrvatskoga zagorja, a pogotovo onoga dijela koji neposredno gravitira Zagrebu. Još prije tridesetak godina Hrvatsko zagorje bilo je izrazito poljodjelsko područje. Razvijajuća industrija Zagreba, uz polarizirani razvoj prvenstveno općinskih središta, uvjetovali su kako proces promjena profesionalne strukture pučanstva Hrvatskog zagorja, tako i stvaranje nove prostorne slike naseljenosti i povećane mobilnosti stanovništva. Kod toga mijenjali su se i drugi elementi demografske strukture.

Položaj na široj hrvatskoj razvojnoj osovini

Područje Hrvatskoga zagorja¹ nalazi se između Zagreba, glavnoga grada Hrvatske i najznačajnijeg industrijskog središta, te Varaždina, snažnog

regionalnog središta sjeverozapadne Hrvatske (sl. 1). Prema kriterijima uvjetno-homogene regionalizacije, Hrvatsko zagorje je sve do početka druge polovice 20. stoljeća bila jedinstvena regionalna cjelina (uključujući dakle i općine koje se danas nalaze sjeverno i

Sl. 1. Sustav središnjih naselja Hrvatskoga zagorja i okolnog prostora

Fig. 1. The systems of central settlements in the region of Hrvatsko zagorje and neighbouring area

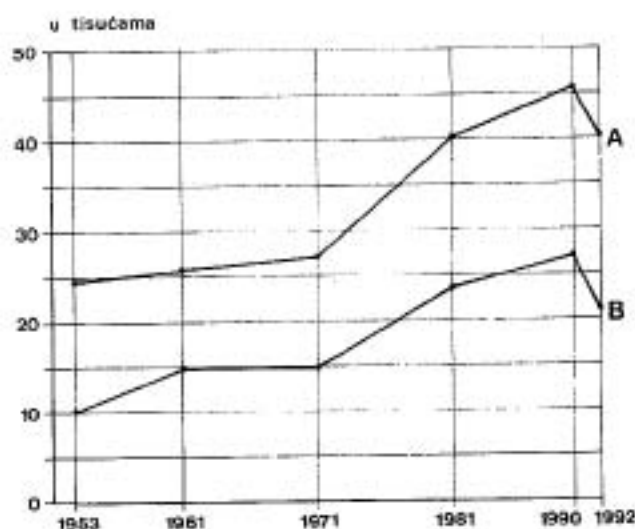
1 U ovom slučaju proučavali smo zagorske općine koje prvenstveno gravitiraju Zagebu, a to su: Donja Stubica, Klanjec, Krapina, Pregrada, Zabok, Zaprešić i Zlatar. Kod toga su studenti III. godine geografije proveli širu anketu u industriji Zaprešića, Zaboka i Krapine.

sjevero-istočno od Ivančice)². Dinamičnim razvojem procesa periurbane transformacije, južni dio Hrvatskog zagorja, a prvenstveno općine Zaprešić i Donja Stubica, diferencira se u odnosu na širi prostor ovog dijela Zagorja (općine Klanjec, Pregrada, Krapina, Zabok i Zlatar), dok općine Ivanec i Novi Marof pripadaju u nodalno-funkcionalnu regiju Varaždina³.

Hrvatsko zagorje, kao i susjedna područja prema Moslavini i Podravini, pripadaju u širu hrvatsku razvojnu osovinu – to je transverzalna prometno-gospodarska veza iz šireg područja Panonske nizine preko Zagreba prema sjevernom Jadranu. Dio te glavne prometne transverzale (Pyhrn) prolazi i dijelom Hrvatskog zagorja koji gravitira Zagrebu – od Zaprešića preko Zaboka i Krapine prema Mariboru i Beču. Na tom dijelu prometno-razvojne osovine, koja je uz to i demografsko-gospodarska osovina Hrvatskog zagorja, nalaze se i tri najznačajnija urbano-industrijska središta toga područja: Zaprešić⁴, Zabok⁵ i Krapina⁶.

Procesi industrijalizacije

Hrvatsko zagorje je sve vrijeme od 1953. godine do danas bilo industrija-

Sl. 2. Kretanje ukupnog broja zaposlenih (A) i broja radnika u industriji (B) u Hrvatskom zagorju od 1953. do 1992. godine

Fig. 2. Dynamics of total employed population (A) and number of industrial workers (B) in Hrvatsko zagorje 1953-1992

liziranije, ali i više poljoprivredno od prosjeka Hrvatske. Tako 1953. godine stupanj industrijalizacije u Hrvatskom zagorju iznosi 49,3, dok te iste godine u Hrvatskoj bilo 44,6. Neposredno pred domovinski rad, 1990. godine⁷, u Hrvatskom zagorju na tisuću stanovnika bilo je 139,6 zaposlenih u industriji, za razliku od Hrvatske gdje ih je bilo 115,2. U usporedbi prema Hr-

2 Rogić V.: Fizionomska i funkcionalna regionalizacija Hrvatske, VI kongres geografa SFRJ, Ljubljana 1961; Rogić V.: Nacrt uvjetno-homogene regionalizacije Hrvatske, Geografski glasnik 45, Zagreb 1983.

3 Rogić V.: A twofold notion of the Zagreb urban region, Geographica Iugoslavica X, Zagreb 1989.

4 Od 1974. godine dio Zagreba.

5 Gradić koji je središnje položen, te uz to ima i (lokalno) najpovoljniji prometni položaj.

6 Najstarije i najveće (ako se izuzme Zaprešić kao dio Zagreba) gradsko središte Hrvatskoga zagorja.

7 Broj stanovnika uzet je prema popisu stanovništva 1991. godine

vatskoj, Hrvatsko zagorje je 1953. godine bilo znatno više poljoprivredno, jer je na tisuću stanovnika došlo 684,4 (u Hrvatskoj 393,8) poljoprivredna stanovnika ili na tisuću aktivnih stanovnika 738,1 (u Hrvatskoj 622,3) aktivnih poljoprivrednika. Godine 1981. u Hrvatskom zagorju na tisuću stanovnika dolazi 210,3 (u Hrvatskoj 145,1) poljoprivredna stanovnika, te na tisuću aktivnih stanovnika 321,3 (u Hrvatskoj 208,9) aktivna poljoprivrednika.

I u Hrvatskom zagorju usporedo su se odvijali procesi: industrijalizacije i deagrarizacija, odnosno smanjivalo se poljoprivredno, a raslo industrijsko stanovništvo. Aktivno poljoprivredno stanovništvo, navedenih sedam zagorskih općina, smanjilo se od 82500 u 1953. na oko 29000 u 1981. godini, dok se u tom istom razdoblju povećao broj zaposlenih u industriji Hrvatskoga zagorja za oko 13500 radnika (tab. 1). Dakle, razlika iznosi oko 40000. Od 1953. do 1981. godine razlika između prirodnoga priraštaja i broja stanovnika utvrđenog na temelju popisa stanovništva iskazala je manjak od 44007 ljudi (toliki se broj iselio). Iz ovoga se vidi da proces industrijalizacije nije tekao tom brzinom i snagom kao i proces deagrarizacije.

Ipak, u posljednjih 30-ak godina proces industrijalizacije i ovdje je bio dosta brz. Primjerice, u općini Krapina (uključena i općina Pregrada) i Zabok 1961. zaposlenost u industriji iznosila je 62,8 odnosno 49,3 i 1990. godine 71,8 odnosno 53,1 posto od ukupnog broja zaposlenih. Danas (1990) je najindustrijaliziranija općina Krapina (stupanj industrijalizacije

192,3), te potom slijede Pregrada (187,1), Zabok (160,0), Donja Stubica (152,5) i Zlatar (119,1) sa stupnjem industrijalizacije višim od republičkog prosjeka (115,2). Jedino su općine Klanjec (95,6) i Zaprešić (87,1) ispod republičkog prosjeka. Posljedica je to industrijske nerazvijenosti općine Klanjec, te izrazite stope useljavanja stanovništva u općinu Zaprešić kao dio zagrebačke aglomeracije.

Iako je danas u Hrvatskom zagorju industrija najvažnija gospodarska grana, širenje industrije u taj prostor razmjerno je mlada pojava – najintenzivnije se odvija zadnjih dvadeset godina. Dapače, možemo konstatirati da je upravo proces industrijalizacije bio ovdje dominantan u pospješivanju polariziranog razvoja kraja. U sedam promatranih općina Hrvatskog zagorja (tab. 1) godine 1953. u industriji i rudarstvu radilo je samo 10375 radnika (od čega dobar dio u brojnim zagorskim ugljenokopima). Godine 1990. taj broj se povećao na 45631 ili za 340 posto. Ovo povećanje osobito je bilo koncentrirano na razdoblje nakon 1970. godine, dakle poslije ukidanja svih zagorskih ugljenokopa. Dakako, nakon 1990. godine, u razdoblju gospodarsko-političke krize, ali i u okviru suvremenoga tržišnog prestrukturiranja, broj zaposlenih značajno opada, pogotovu u industriji (u samo dvije godine čak za oko šest tisuća u industriji Hrvatskog zagorja).

U širenju industrije u Hrvatsko zagorje osobito je značajnu ulogu odigrala industrija Zagreba, potom lokacijski faktor obilja jeftine radne snage na licu mjesta, razmjerno dobra prometna povezanost, bogatstvo ugljena i

Tab. 1. Kretanje ukupno zaposlenih i broja radnika u industriji - po općinama Hrvatskog zagorja od 1953. do 1991. godine

Tab. 1. *Change of number of total employed population and number of industrial workers - in communes of Hrvatsko zagorje 1953-1991*

Općina	1953.		1961.		1971.	
	Ukupno	Indust.	Ukupno	Indust.	Ukupno	Indust.
Donja Stubica	4122	1728	3708	2194	3709	2055
Klanjec	1499	220	934	403	1031	535
Krapina	3249	1148	7137	4429	8428	5268
Pregrada	2909	1202	-	-	-	-
Zabok	2173	1021	5731	2871	6867	3543
Zaprešić	3193	1074	3134	1610	3703	1979
Zlatar	7209	3922	5174	3358	3349	1472
Ukupno	24354	10375	25818	14865	27087	14852

Općina	1953.		1961.		1971.	
	Ukupno	Indust.	Ukupno	Indust.	Ukupno	Indust.
Donja Stubica	5911	3587	6923	4685	6051	3601
Klanjec	1712	861	1983	1031	1723	930
Krapina	7425	5087	7332	5061	6333	3871
Pregrada	3544	2642	4147	3164	3870	2747
Zabok	10152	5444	10980	5774	9302	3821
Zaprešić	5857	2813	8131	3746	7932	3200
Zlatar	5527	3385	6135	3691	5230	2980
Ukupno	40132	23824	45631	27157	40441	21150

Izvor: Statistički godišnjaci Jugoslavije 1954, 1955, 1962, 1963, Beograd, Statistički godišnjaci Hrvatske 1972, 1973, 1982, 1983, 1991, 1992, Zagreb.

Napomena: Kod općine Krapina za 1961. i 1971. godinu uključeni su podaci zajedno s općinom Pregrada.

gline (za proces industrijalizacije nekih naselja važan je bio gospodarski zahvat restitucije ugljenokopa, mahom metalnom industrijom) i slično. Kao tradicijsko obrtničko-manufakturno središte javlja se jedino Krapina, gdje se prve industrijske radionice osnivaju već od samog početka 19. stoljeća (Tvornica kamenine F. Vojkfyja 1802, Tvornica peći d.d. 1858, Krapinska tvornica pokućstva i parna pilana

d.d. 1920, Pilana Dominika Lamere 1877, Krapinska tekstilna industrija d.d. 1925, itd). Od industrijskih pogona nastalih prije drugoga svjetskog rata, veliku važnost imala je još tekstilna industrija u Zaboku (Milan Prpić, 1936), potom tekstilna industrija u Oroslavju (1925/27), ciglarska industrija u Bedekovčini (od 1889), te dakako zagorski ugljenokopi (onaj u Golubovcu, primjerice, već od 1875).

Tab. 2. Broj zaposlenih u industriji (i većim obrtnim poduzećima) u općinama Hrvatskog zagorja 1970. i 1990. godine

Tab. 2. Number of employed population in industry (and major handicrafts) in communes of Hrvatsko zagorje in 1970 and 1990.

Općina	Naselje	1970.	1990.
Donja Stubica	Donja Stubica	357	510
	Oroslavje	1430	3014
	Marija Bistrica	121	330
	Kraljev Vrh	15	19
	Jakovlje	19	343
	Gornja Stubica	183	397
Općina ukupno		2125	4613
Klanjec	Kumrovec	-	288
	Klanjec	521	678
	Miljana	-	84
Općina ukupno		521	1050
Krapina	Strahinje	-	173
	Durmanec	213	275
	Velika Ves	-	60
	Radoboj	-	10
	Krapina	3080	4698
Općina ukupno		3293	5216
Pregrada	Hum na Sutli	1862	2446
	Desinić	-	164
	Pregrada	128	567
Općina ukupno		1990	3177
Zabok	Zabok	2021	2794
	Bedekovčina	772	1134
	Veliko Trgovišće	263	580
	Poznanovec	611	1210
	Začretje	170	261
Općina ukupno		3837	5979
Zaprešić	Pojatno	-	73
	Savski Marof	-	131
	Zaprešić	1871	3511
	Donja Bistra	-	158
Općina ukupno		1871	3873
Zlatar	Jertovec	183	171
	Konjšćina	380	859
	Golubovec	-	437
	Zlatar	503	687
	Tugonica	-	154
	Zlatar-Bistrica	53	648
	Očura	230	307
	Budinščina	32	241
	Lovrečan	75	161
	Vinipotok	102	135
Općina ukupno		1558	3800
Sveukupno		15195	27708

Izvor: Anketa u industrijskim poduzećima i dokumentacija Gospodarske komore Zagreb.

Tab. 3. Kretanje broja stanovnika, poljoprivrednika i zaposlenih u industriji i ukupno privredi u Hrvatskom zagorju od 1953. do 1991. godine

Tab. 3. *Number of total population, farmers and employees in industry in Hrvatsko zagorje 1953-1991*

Godina	Broj stanovnika	Broj aktivnog stanovništva	Broj poljop. stanovništva	Broj aktivnog poljop. stanovništva	Zaposleni u industriji	Zaposleni u privredi
1953.	209424	111751	143335	82488	10315	24354
1961.	200235	106099	100653	60475	14865	25818
1971.	193666	101139	82975	54649	14842	27087
1981.	190330	90544	40032	29090	23824	40132
1991.	193877	-	-	-	27071	44932

Izvor: Popisi stanovništva 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, Statistički godišnjaci Jugoslavije 1954, 1962, Beograd, Statistički godišnjaci Hrvatske 1972, 1982, 1992, Zagreb.

Napomena: 1990. godine (u Zaprešiću 1989.) zaposleni u industriji i u privredi.

Tab. 3a. Kretanje udjela poljoprivrednika i zaposlenih u industriji i privredi u stanovništvu Hrvatskog zagorja od 1953. do 1991. godine

Tab. 3a. *Shares of farmers and employees in industry in total population of Hrvatsko zagorje 1953-1991.*

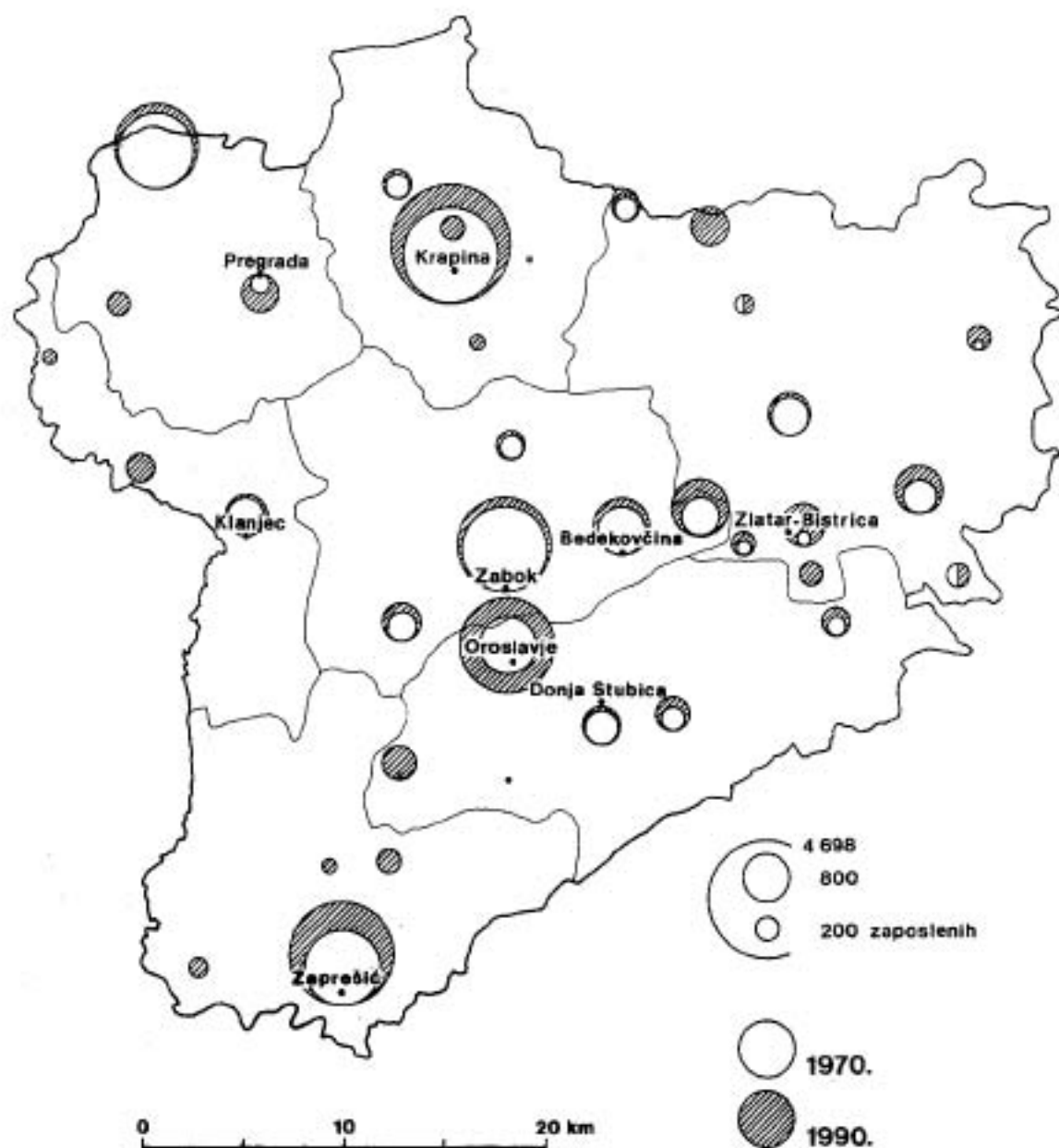
Godina	Stanovnika	Udjel aktivnog stanovništva	Udjel poljop. stanovništva	Udjel aktivnog poljop. stanovništva	Udjel zaposl. u industriji	Udjel zaposl. u privredni
1953.	100%	53,4%	68,4%	39,4%	4,9%	11,6%
1961.	100%	53,0%	50,3%	30,2%	7,4%	12,9%
1971.	100%	52,2%	42,8%	28,2%	7,7%	14,0%
1981.	100%	47,6%	21,0%	15,3%	12,5%	21,1%
1991.	100%	-	-	-	14,0%	23,2%

Izvor: Popisi stanovništva 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, Statistički godišnjaci Jugoslavije 1954, 1962, Beograd, Statistički godišnjaci Hrvatske 1972, 1982, 1992, Zagreb.

Napomena: 1990. godine (u Zaprešiću 1989.) zaposleni u industriji i u privredi ukupno.

Do kraja 1970. godine za zaposlenost u Hrvatskom zagorju ključnu ulogu, uz tekstilnu industriju, imalo je ugljenarstvo. Ipak, već potkraj ovoga razdoblja javljaju se i pogoni metalne, obučarske i drvne, te prehrambene industrije. Oni su u procesu restitucije ugljenokopa i u daljoj industrijalizaciji ovoga kraja odigrali najvažniju

ulogu. Polarizirani razvoj naglasio je primarnu važnost općinskih središta (općinski industrijski monocentrizam), ali ne toliko snažno kao u drugim dijelovima sjeverne Hrvatske. Ipak do izražaja dolazi i tendencija policentričnoga razvoja, iako dakako ispod stvarnih mogućnosti i potreba prenaseljenog Hrvatskog zagorja (tab. 2).

Sl. 3. Prostorni raspored industrije po naseljima u Hrvatskom zagorju prema broju zaposlenih – stanje 1970. i 1990. godine

Fig. 3. Distribution of industries in the settlements of Hrvatsko zagorje in the years 1970 and 1990

Promjene u prostornom rasporedu stanovništva

Hrvatsko zagorje 1953. godine imalo je 209424 a 1991. godine 193877 sta-

novnika. Samo je općina Zaprešić zabilježila u tom razdoblju porast stanovništva. Stalan je proces iseljavanja stanovništva. Ispotp prosječna gospodarska razvijenost, natprosječna gustoća

Tab. 4. Broj zaposlenih u industriji na tisuću stanovnika (A), aktivnih stanovnika (B), poljoprivrednika (C), aktivnih poljoprivrednika (D) i ukupno zaposlenih (E) u Hrvatskom zagorju od 1953. do 1991. godine

Tab. 4. Shares of employees in industry per 1,000 inhabitants (A), active population (B), farmers (C), active farmers (D), and total employed population (E) in Hrvatsko zagorje 1953-1991

Godina	A	B	C	D	E
1953.	49,25	92,30	71,96	125,05	423,54
1961.	74,24	140,10	147,69	245,80	575,76
1971.	76,64	146,75	178,87	271,59	547,94
1981.	125,17	263,12	595,12	818,98	593,64
1991.	139,63	-	-	-	602,49

Izvor: Popisi stanovništva 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, Statistički godišnjaci Jugoslavije 1954, 1962, Beograd, Statistički godišnjaci Hrvatske 1972, 1982, 1992, Zagreb.

Tab. 5. Lokacijski kvocijent industrije u odnosu na stanovništvo (LQst) i aktivno poljoprivredno stanovništvo (LQap) u općinama Hrvatskoga zagorja od 1953. do 1991. godine

Tab. 5. Location quotient of industry in respect to population (LQst) and active farmers (LQap) in the communes of Hrvatsko zagorje 1953-1991

Općina/Regija/ Republika	1953		1961		1971		1981		1991
	LQst	LQap	LQst	LQap	LQst	LQap	LQst	LQap	LQst
Donja Stubica	1,125	0,812	0,878	0,669	0,782	0,259	1,062	0,559	1,086
Klanjec	0,306	0,215	0,375	0,270	0,470	0,164	0,661	0,238	0,681
Krapina	0,975	0,809	1,216	0,968	0,513	1,331	1,718	1,616	1,369
Pregrada	1,098	0,754	-	-	-	-	1,295	0,483	1,332
Zabok	0,617	0,463	1,037	0,829	1,144	0,364	1,348	0,877	1,139
Zaprešić	0,925	0,734	0,782	0,698	0,821	0,313	0,768	1,065	0,620
Zlatar	1,957	1,474	1,074	0,778	0,477	0,184	0,915	0,410	0,848
Hrvatsko zagorje	1,103	0,826	0,980	0,765	0,911	0,326	1,130	0,666	0,994
Hrvatska	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000

Izvor: Popisi stanovništva 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, Zagreb.

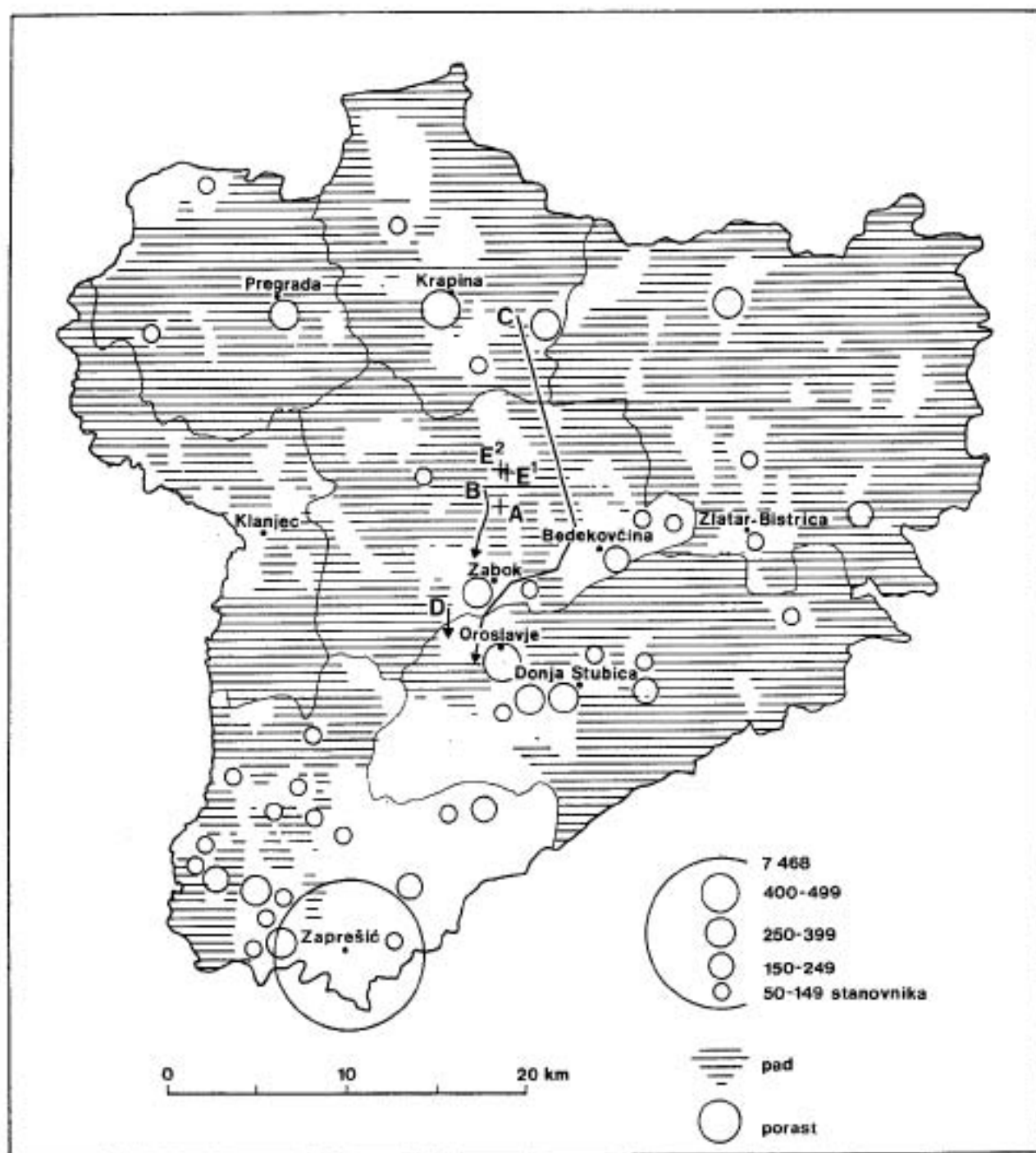
naseljenosti, te privlačnost blizine republičkog središta uvjetovali su depopulaciju mnogih naselja. Posljednjih godina smanjena je tendencija iseljavanja. Posljedica je to pada agrarne gustoće, porasta mogućnosti zaposlenja, starenja stanovništva, ali i usporenijeg urbanog razvoja Zagreba.

Promjene u prostornoj slici naseljenosti zoran su pokazatelj prostorne privlačnosti i polariziranog tipa razvoja. Velik je dio površine Hrvatskog zagorja zahvaćen procesom gubljenja stanovništva (sl. 4.) Samo na južnom dijelu oko Zaprešića postoji jedinstven veći prostor gdje je stanovništvo raslo

od 1981. do 1991. godine. Ostala naselja, čije je stanovništvo raslo za posljednje desetljeće, smještena su uglavnom blizu općinskih središta. Od 480 naselja, koliko ih ima u Hrvatskom zagorju, u njih 340 zabilježen je pad stanovništva 1991. godine u odnosu na 1981. U tim je naseljima 1992. godine živjelo 48,2 posto stanovništva. Pao je

broj naselja koja su imala pad stanovništva 1991. godine (u odnosu na 1981) u usporedbi prema 1981. godini (u odnosu na 1971). Pad stanovništva 1981. godine u odnosu na 1971. imalo je 362 naselja gdje je živjelo 55,7 posto stanovništva.

Kretanje geometrijsko-matematičkog središta naseljenosti Hrvatskog

zagorja od 1857. do najnovijeg popisa 1991. godine seli se prema jugu. Godine 1857. središte naseljenosti bilo je nešto sjeverozapadnije (Pustodol Začretski) od geografskog središta⁸, dok je danas (1991) jugozapadnije (Tisanić Jarek). Znatnije promjene dogodile su se u kretanjima središta naseljenosti većih naselja (s više od 1000 stanovnika). Za prvog popisa 1857. godine središte naseljenosti većih koncentracija stanovništva bilo je na sjeveru (Radoboj). Razlog je što su tada bila samo tri naselja s više od 1000 stanovnika: Krapina, Radoboj i Mihovljan. Središte naseljenosti većih naselja 1900. godine bilo je zapadnije od geografskog središta. Prema najnovijem popisu (1991), središte je još južnije od općeg središta naseljenosti (Krušljevo

Selo). Dakle, koncentracija stanovništva u veća naselja južnija je od rasporeda cjelokupnog stanovništva. Također se središte naseljenosti za naselja koja imaju porast stanovništva seli na jug (dakle, prema Zagrebu), dok za ona koja imaju pad na sjeverozapad.

Apsolutni porast stanovništva od 1981. do 1991. godine bio je najveći u Zaprešiću. U svim ostalim naseljima bio je daleko manji. Zabok, Krapina, Oroslavje, Bedekovčina, Zlatar-Bistrica ili Donja Stubica imali su malen porast stanovništva u posljednjem promatranom razdoblju. Njihov omalen broj stanovnika ne omogućuje im razvoj onih funkcija koje bi trebali imati da bi mogli cjelovitije zadovoljiti okolni prostor.

Određena je specifičnost Hrvatskoga zagorja vrlo nizak stupanj oku-

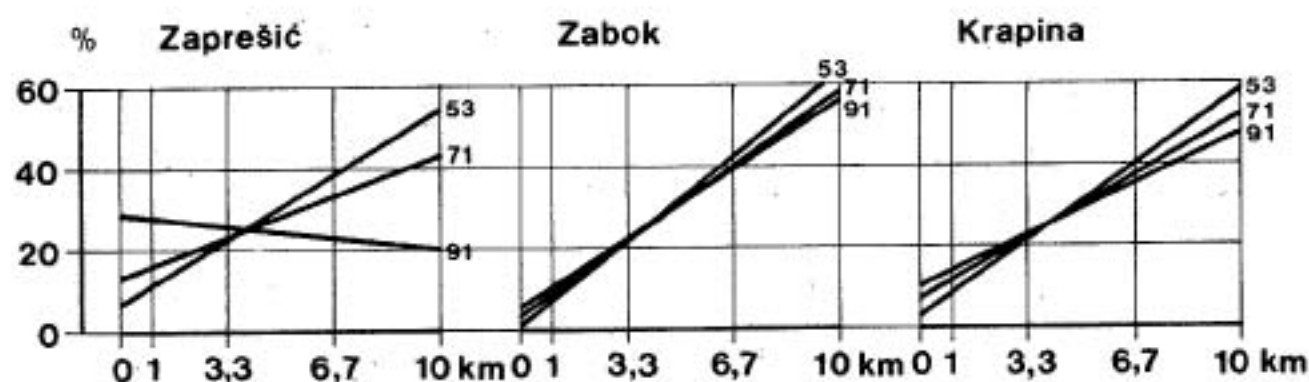
8 Geografsko geometrijsko-matematičko središte Hrvatskog zagorja blizu je naselja Zleć u općini Zabok.

Sl. 4. Promjene u prostornoj slici naseljenosti Hrvatskoga zagorja. Ravne linije – naselja s padom stanovništva 1991. u odnosu na 1981. godinu, krugovi – naselja koja su zabilježila porast broja stanovnika u 1991. u odnosu na 1981. godinu, (A) geografsko središte, (B) kretanje središta naseljenosti od 1857. do 1991. godine, (C) kretanje središta naseljenosti za naselja s više od 1000 stanovnika od 1857. do 1991. godine, (D) kretanje središta naseljenosti za naselja koja su imala pad broja stanovnika 1981. i 1991. godini u odnosu na prethodne popise, (E1) – središte naseljenosti za naselja koja su imala pad broja stanovnika 1981. u odnosu na 1971. godinu, (E2) – središte naseljenosti za naselja koja su imala pad broja stanovnika 1991. u odnosu na 1981. godinu

Fig. 4. Changed in population distribution in Hrvatsko zagorje. KEY: Straight lines – settlements having population decrease in the period 1981–1991; (A) geographical centre, (B) population dynamics of population centre in the period 1857–1991, (C) population dynamics of the settlements having more than 1,000 inhabitants in the period 1857–1991, (D) population dynamics of the centres having population increase in 1981 and 1991 in respect to former censuses, (E1) population dynamics of settlements having population decrease 1981 in respect to 1971, (E2) population dynamics of centres having population decrease in the period 1981–1991

pljanja stanovništva u gradska i općinska središta. Na primjer u čak pet od sedam općina 1991. godine udjel općinskog središta u stanovništvu općine iznosio je ispod 10 posto. Udjel je bio viši jedino u općinama Krapina (17) i Zaprešić (37) posto. Različito je kretanje naseljenosti na udaljenosti do 10 kilometara od Zaprešića, Zaboka i Krapine (sl. 5). Od 1953. do 1991. godine stanovništvo Zaprešića poraslo je 6,2, Krapine 2,7 i Zaboka 2,5 puta (iako 1991. godine stanovništvo Krapine i Zaboka zajedno broji jedva ne-

što preko 7000). Stanovništvo na udaljenosti od 10 km najviše je raslo oko Zaprešića⁹, a najmanje oko Krapine; dapače, pao je apsolutan broj stanovnika na udaljenosti od 3,3 do 10 km udaljenosti od Krapine. Na udaljenosti do 10 km od Zaboka nalazi se nekoliko naselja s više od 1000 stanovnika: Oroslavje (3521), Bedekovčina (3456), Donja Stubica (2233), Stubičke Toplice (1579), Krapinske Toplice (1257) i Veliko Trgovišće (1253 stanovnika 1991. godine).¹⁰ Za razliku od Krapine u čijoj okolini (do 10 km) ima

Sl. 5. Udjel stanovništva prema udaljenosnim krugovima oko naselja Zaprešića, Zaboka i Krapine 1953, 1971. i 1991. godine

NAPOMENA: Linija na slici zapravo je linija linearne regresije. Koeficijent korelacije je u svim naseljima i u svim godinama preko 0,92 osim u Zaprešiću 1971. (0,75) i 1991. godine (-0,21), tako da ta linija, osim u ova dva slučaja, vjerno prikazuje raspored stanovništva oko naselja na udaljenosti od 10 km

Fig. 5. Population share in respect to distance circles around the settlements of Zaprešić, Zabok and Krapina in the years 1953, 1971 and 1991.

NOTE: Line presented in the figure is, in fact, a linear regression line. Co-relation coefficient is determined to be higher than 0,92 in all settlements during all the time, with exception of Zaprešić in the years 1971 (0,75) and 1991 (-0,21). Hence, the line accurately presents a population distribution at the distance of 10 km around the settlements

9 Ne računajući prostor Zagreba i općine Samobor.

10 Dakle šest naselja s ukupno 13299 stanovnika.

manje naselja te veličine: Pregrada (1385), Radoboj (1359), Mihovljan (1322), Krapinske Toplice (1257) i Donja Šemnica (1059).¹¹ Proces okupljanja stanovništva u središnje naselje u razdoblju od 1953. do 1991. godine najsnažnije je u Zaprešiću, a najslabije u Zaboku.

Promjene u pokretljivosti stanovništva

Pokretljivost stanovništva u uskoj je vezi s industrijalizacijom i deagrarizacijom, te brzinom procesa urbanizacije. U Hrvatskom zagorju je pokretljivost stanovništva utjecala i na promjenu dobne strukture. Međuzavisnost pokretljivosti stanovništva s industrijalizacijom, deagrarizacijom i starenjem stanovništva prikazana je pomoću linije linearne i kvadratne regresije i koeficijenta linearne i kvadratne korelacije za razdoblje od 1953. do 1981. godine (sl. 6, 7, 8).¹²

Kada se stanovništvo više iseljavalo iz Hrvatskog zagorja, to je ovaj kraj bio manje industrijaliziran, više poljoprivredan i mlade dobne strukture. S vremenom se zbog industrijalizacije, deagrarizacije i starenja, stanovništvo iz Hrvatskog zagorja sve manje iseljavalo. Koeficijenti linearne (-0,77) i kvadratne (-0,81) korelacije pokazuju da postoji bliska međuzavisnost između pokretljivosti stanovništva i dea-

grarizacije. Slabija međuzavisnost utvrđena je između pokretljivosti stanovništva i industrijalizacije (koeficijenti linearne (0,37) i kvadratne (0,52) korelacije) i starenja stanovništva (koeficijenti linearne (0,34) i kvadratne (0,49) korelacije). Razlike je u vrijednostima koeficijenata linearne i kvadratne korelacije u tome što je linija kvadratne regresije ispupčena (to odgovara specifičnostima općine Zaprešić. U imigracijskoj općini Zaprešić trebao bi biti (prema liniji linearne regresije) znatno viši stupanj industrijalizacije i starije stanovništvo.

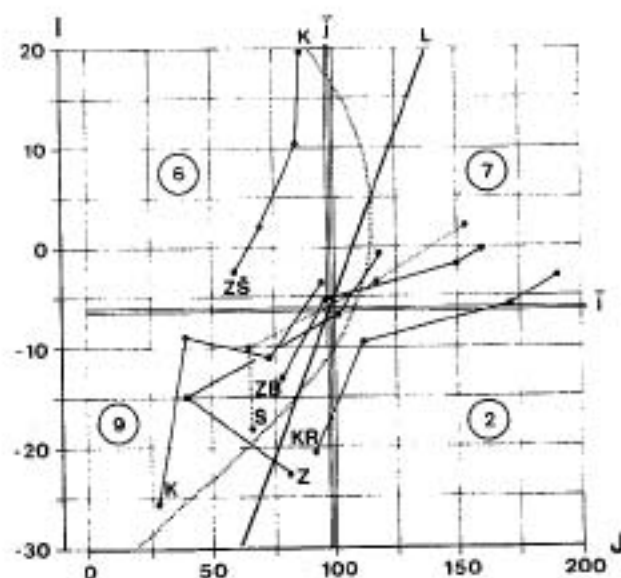
Razlika između priljeva¹³ (novog) odnosno odljeva¹⁴ (starog) dijela stanovništva u aktivno stanovništvo upućuje na stupanj potražnje za radnim mjestom u nekoj od gospodarskih djelatnosti (poljoprivreda, industrija itd). Priljev radne snage u Hrvatskome zagorju, isto kao i u Hrvatskoj, smanjuje se od 1953. do 1981. godine; on je uvijek bio nešto viši nego u Hrvatskoj. S druge pak strane, odljev radne snage, isto kao i u Hrvatskoj, prvo je rastao od 1953. do 1971, da bi kasnije od 1971. do 1981. godine pao; u Hrvatskome zagorju taj je odljev, također, bio uvijek nešto viši nego u Hrvatskoj. Prema tome, pozitivna razlika između priljeva i odljeva radne snage smanjivala se u Hrvatskome zagorju od 1953. do 1971. godine, da

11 Dakle, pet naselja s ukupno 6382 stanovnika.

12 Međuzavisnost pokretljivosti stanovništva s industrijalizacijom prikazana je za razdoblje od 1953. do 1990. godine.

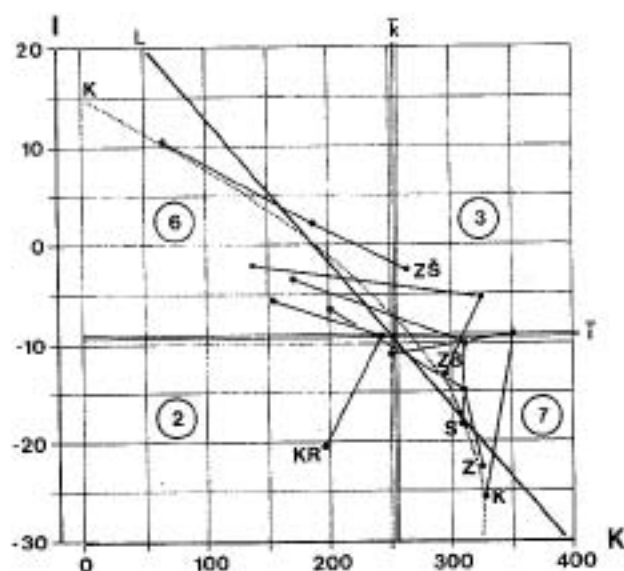
13 Priljev = stanovništvo u dobi 15-19/stanovništvo u dobi 19-64.

14 Odljev = stanovništvo u dobi 60-64/stanovništvo u dobi 19-64.

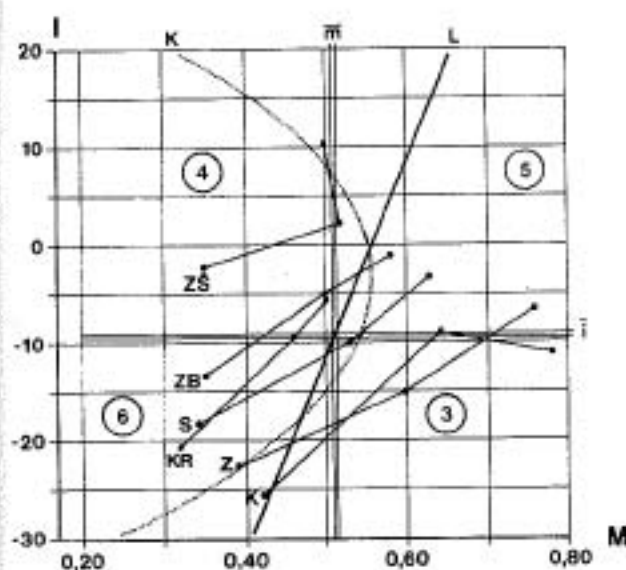
Sl. 6. Grafikon rasipanja općina Hrvatskog zagorja u razdoblju od 1953. do 1991. godine prema vrijednosti stupnja migracijskog salda i stupnja industrijalizacije. (I) = broj prosječno godišnje doseljenih ili odseljenih na tisuću stanovnika, (J) = broj zaposlenih u industriji na tisuću stanovnika, KR=Krapina, ZB=Zabok, ZŠ=Zaprešić, K=Klanjec, S=Donja Stubica, Z=Zlatar, Aritmetička sredina (I) = -6,38, Aritmetička sredina (J) = 97,14, (L) = linearna regresija ($Y_c = a + b x$), $a = 107,02$, $b = 1,55$, koeficijent linearne korelacije = 0,37, (K) = kvadratna regresija ($Y_c = a_0 + a_1 x + a_2 x^2$), $a_0 = 114,75$, $a_1 = 0,61930$, $a_2 = -0,09658$, koeficijent kvadratne korelacije = 0,52

Fig. 6. Scattering diagram of communes in Hrvatsko zagorje during the period 1953-1993, calculated according to values of migration balance rate and industrialization rate. KEY: (I) = mean number of annual immigrated or emigrated persons (per 1,000 inhabitants); (J) = number of inhabitants employed in industry (per 1,000 inhabitants), KR=Krapina, ZB=Zabok, ZŠ=Zaprešić, K=Klanjec, S=Donja Stubica, Z=Zlatar, Arithmetic mean value (I) = -6,38, Arithmetic mean value (J)=97.14, (L) - linear regression ($Y_c = a + bx$), $a = 107.02$, $b = 1.55$, linear co-relation coefficient = 0.37, (K) -square regression ($Y_c = a_0 + a_1 x + a_2 x^2$), $a_0 = 114.75$, $a_1 = 0.61930$, $a_2 = -0.09658$; square co-relation coefficient = 0.52

Sl. 7. Grafikon rasipanja općina Hrvatskoga zagorja u razdoblju od 1953. do 1981. godine prema vrijednosti stupnja migracijskog salda i stupnja aktivnih poljoprivrednika. (I) = broj prosječno godišnje doseljenih ili odseljenih na tisuću stanovnika, (K) = broj aktivnih poljoprivrednika na tisuću stanovnika, KR=Krapina, ZB=Zabok, ZŠ=Zaprešić, K=Klanjec, S=Donja Stubica, Z=Zlatar, Aritmetička sredina (I) = -9,31, Aritmetička sredina (K) = 251,72, (L) = linearna regresija ($Y_c = a + b x$), $a = 187,96$, $b = -6,85$, koeficijent linearne korelacije = -0,77, (K) = kvadratna regresija ($Y_c = a_0 + a_1 x + a_2 x^2$), $a_0 = 187,66$, $a_1 = -10,16719$, $a_2 = -0,18589$, koeficijent kvadratne korelacije = -0,81

Fig. 7. Scattering diagram of the communes of Hrvatsko zagorje in the period 1953-1981 according to values of migration balance rate and active farmers rate, KEY: (I) = mean value of annual immigrated or emigrated persons (per 1,000 inhabitants), (K) - number of active farmers (per 1,000 inhabitants), KR=Krapina, ZB=Zabok, ZŠ=Zaprešić, K=Klanjec, S=Donja Stubica, Z=Zlatar, Arithmetic mean value (I) = -9,31, Arithmetic mean value (K) = 251.72, (L) - linear regression ($Y = a + b x$), $a = 187.96$, $b = -6.85$, linear co-relation coefficient = -0.77, (K) = square regression ($Y_c = a_0 + a_1 x + a_2 x^2$), $a_0 = 187.66$, $a_1 = -10.16719$, $a_2 = -0.18589$, square co-relation coefficient = -0.81

Sl. 8. Grafikon rasipanja Općina Hrvatskoga zagorja u razdoblju od 1953. do 1981. godine prema vrijednosti stupnja migracijskog salda i koeficijenta starosti, (I) = broj prosječno godišnje doseljenih ili odseljenih na tisuću stanovnika, (M) = odnos stanovništva starijeg od 60 i mlađeg od 20 godina, KR=Krapina, ZB=Zabok, ZŠ=Zaprešić, K=Klanjec, S=Donja Stubica, Z=Zlatar, Aritmetička sredina (I) = -9,31, Aritmetička sredina (M) = 0,51, (L) = linearna regresija ($Y_c = a + b x$), $a = 0,55558$, $b = 0,00506$, koeficijent linearne korelacije = 0,34, Kvadratna regresija ($Y_c = a_0 + a_1 x + a_2 x^2$), $a_0 = 0,55485$, $a_1 = -0,00302$, $a_2 = -0,00045$, koeficijent kvadratne korelacije = 0,49

Fig. 8. Scattering diagram of the communes of Hrvatsko zagorje in the period 1953-1981 according to values of migration balance rate and growing old coefficient, KEY: (I) = mean number of annual immigrated or emigrated persons (per 1,000 inhabitants), (M) = relation between population older than 60 and those younger than 20, KR=Krapina, ZB=Zabok, ZŠ=Zaprešić, K=Klanjec, S=Donja Stubica, Z=Zlatar, Arithmetic mean value (I) = -9.31, Arithmetic mean value (M) = 0.51, (L) = linear regression ($Y_c = a + b x$), $a = 0.55558$, $b = 0.00506$, linear co-relation coefficient = 0.34, (K) = square regression ($Y_c = a_0 + a_1 x + a_2 x^2$), $a_0 = 0.55485$, $a_1 = -0.00302$, $a_2 = -0.00045$, square co-relation coefficient = 0.49

Tab. 6. Promjene u dobnoj strukturi stanovništva Hrvatskog zagorja od 1953. do 1981. godine

Tab. 6. Changes in age structure of the population of Hrvatsko zagorje 1953-1981

Godina	Mlado	Staro	Koef. starosti	15-19	60-64	Priljev	Odljev	Razlika
1953.	80447	21132	0,26	22051	7010	0,194	0,062	0,132
1961.	69751	24615	0,35	15354	9723	0,130	0,083	0,047
1971.	61283	32162	0,52	16231	11432	0,146	0,103	0,043
1981.	53103	31563	0,59	14452	7370	0,130	0,066	0,064

Izvor: Popisi stanovništva 1953, 1961, 1971, 1981.

Napomena: Priljev = 15-19/19-64; Odljev = 60-64/19-64.

bi od 1971. do 1981. godine ponovno rasla. To pokazuje da se s vremenom smanjivao pritisak na gospodarske djelatnosti radi zaposlenja, da bi od 1971. do 1981. ponovno rastao (tab. 6).

Od 1961. do 1981. godine porastao je intenzitet dnevne pokretljivosti rad-

ne snage u Hrvatskom zagorju (i u Hrvatskoj). Tako je 1961. od 42367 radnika, koji su živjeli u Hrvatskome zagorju, njih 27059 (63,9%) radilo izvan svoga naselja, a 1981. godine od 56967 radnika njih 44190 (77,6%) svakodnevno putovalo na posao (tab. 7). U

Tab. 7. Broj radnika prema mjestu stalnog stanovanja koji rade izvan svoga naselja u općinama Hrvatskog zagorja 1961, 1971. i 1981. godine.

Tab. 7. Number of workers employed out of their resident settlements (according to their permanent residences).

Općina/naselje/ regija/republika	Radnici prema mjestu stalnog stanovanja	Rade izvan svoga naselja	Udjel (%)
1961.			
Donja Stubica	7814	5417	69,3
Klanjec	1882	1227	65,2
Krapina	5935	3974	67,0
G. Krapina	1024	201	19,6
Pregrada	3621	2202	60,8
Zabok	8636	5072	58,7
G. Zabok	663	113	17,0
Zaprešić	6856	4964	72,4
G. Zaprešić	1266	503	39,7
Zlatar	7623	4203	55,1
Hrvatsko zagorje	42367	27059	63,9
Hrvatska	933378	230883	24,7
1971.			
Donja Stubica	6388	4825	75,5
Klanjec	1902	1543	81,1
Krapina	9793	7548	77,1
G. Krapina	1313	201	15,3
Pregrada	—	—	—
Zabok	8461	6066	71,7
G. Zabok	998	202	20,2
Zaprešić	6988	5489	78,5
G. Zaprešić	1841	776	42,2
Zlatar	4890	3743	76,5
Hrvatsko zagorje	38422	29214	76,0
Hrvatska	1024337	317169	31,0
1981.			
Donja Stubica	9344	7276	77,9
Klanjec	2874	2257	78,5
Krapina	8983	7580	84,4
G. Krapina	1710	746	43,6
Pregrada	4497	3570	79,4
Zabok	11566	8773	75,9
G. Zabok	1201	263	21,9
Zaprešić	11268	8147	72,3
G. Zaprešić	3653	2157	59,0
Zlatar	8435	6587	78,1
Hrvatsko zagorje	56967	44190	77,6
Hrvatska	1428233	715104	50,1

Izvor: Popisi stanovništva 1953, 1961, 1971, 1981.

Tab. 8. Mjesto stanovanja zaposlenih u industriji (samo oni koji su zahvaćeni anketom) naselja Zaprešić, Zabok i Krapina u lipnju 1991. godine

Tab. 8. Resident settlements of the employed in industry (only for those asked for an opinion) in the settlements of Zaprešić, Zabok and Krapina (in June, 1992)

Radi u industriji naselja (anketa)		Stanuje u istome naselju		Stanuje u ostalim naseljima općine		Stanuje izvan općine	
Zaprešić	1237	113	9,1%	507	41,0%	617	49,9%
Zabok	1365	382	28,0%	865	63,4%	118	8,6%
Krapina	1594	388	24,3%	1093	68,6%	113	7,1%

Izvor: Anketa studenata III. godine geografije

Hrvatskoj je 1961. 24,7 a 1981. godine 50,1 posto radnika svakodnevno putovalo na posao. Najviše je radnika 1981. godine (od naselja Zaprešić, Zabok i Krapina) svakodnevno putovalo na posao iz naselja Zaprešić (59,0) te Krapina (43,6) i Zabok (21,9 posto). Godine 1961. dnevna pokretljivost radne snage u tim naseljima bila je daleko manje jakosti: Zaprešić - 39,7, Krapina - 19,6 i Zabok - 17,0 posto radnika radilo je izvan svog naselja.

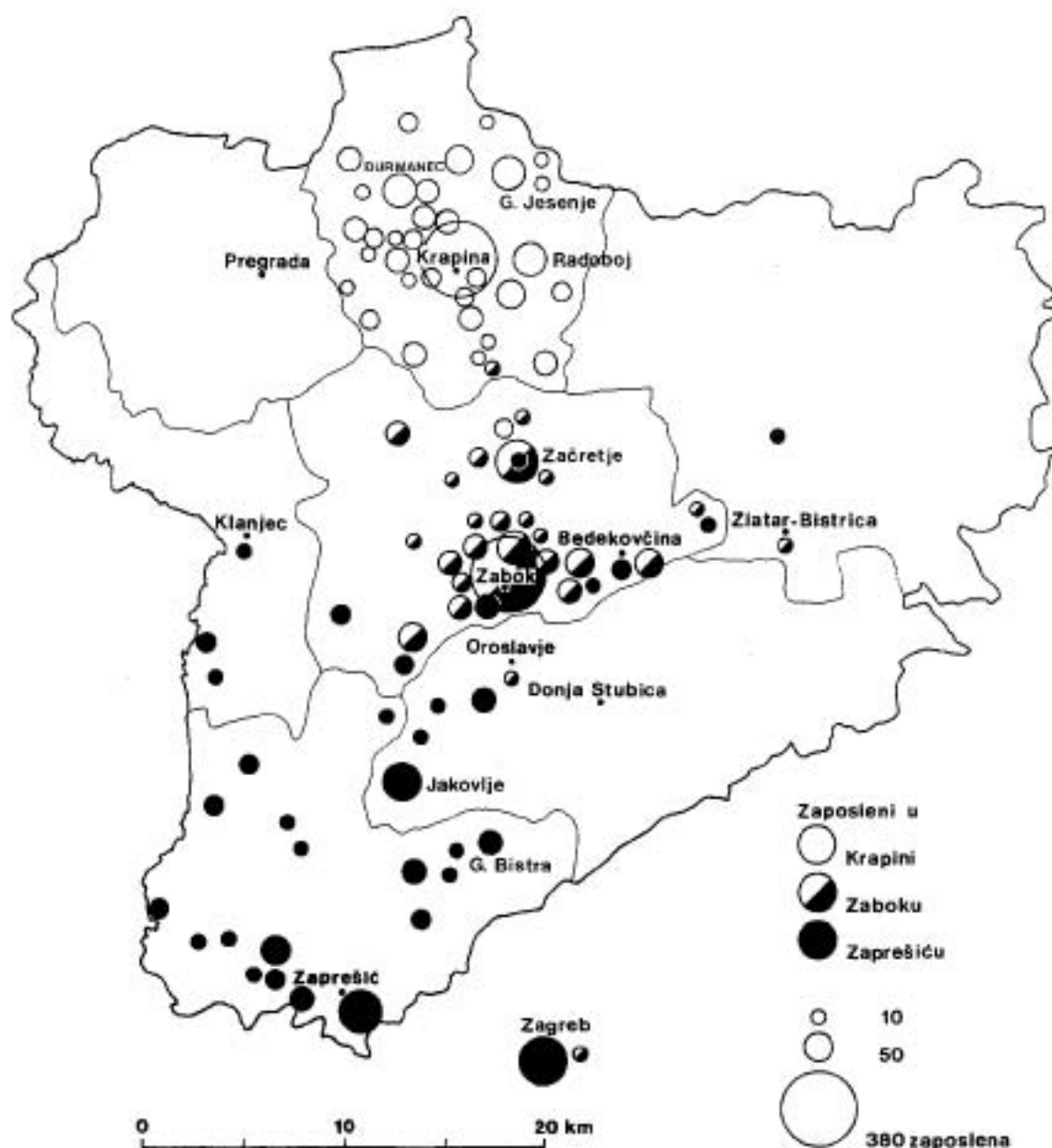
Prostorni raspored mjesta stanovanja zaposlenih u industriji Zaprešića, Zaboka i Krapine upućuje na znatnu različitost¹⁵ (sl. 9). Industrija Zaboka i Krapine tipična je industrija nekog općinskog središta jer u njoj radi uglavnom stanovništvo iz te općine (tab. 8). Za razliku od industrije Zaprešića koja nema tih osobina, čak 49,9 posto zaposlenih živi izvan općine Zaprešić. Vjerojatan razlog tomu je što stanovništvo Zaprešića u traženju zaposlenja manje ovisi o privredi svoje općine već više o privredi Zagreba.

Porast naseljenosti u općini Krapina i Zabok ovisi o prostornom rasporedu industrije i drugih gospodarskih djelatnosti; glavni porast naseljenosti je u općinskim središtima gdje se nalazi i većina gospodarskih djelatnosti općine. Velik porast stanovništva Zaprešića posljedica je širenja Zagreba. Može se izvesti zaključak da u Hrvatskome zagorju ona naselja koja su udaljena od Zagreba ili općinskih središta gube stanovništvo.

Razvojni okvir

Stupanj zaposlenosti u Hrvatskom zagorju 1991. godine je daleko viši nego što je to bio ranije. To uvjetuje i sve manje iseljavanje stanovništva. Stanovništvo je sve starije. I dalje u Hrvatskom zagorju, u usporedbi prema Hrvatskoj, ima vrlo malo urbanog stanovništva. Dapače, proces urbanizacije bio je sporiji između 1981. i 1991, nego što je to bio između 1971. i 1981. godine. Glavna regionalna središta (Zabok i Krapina) nisu se dovolj-

15 Anketa u lipnju 1992. godine.

Sl. 9. Mjesto stanovanja zaposlenih u industriji Zaprešića, Zaboka i Krapine lipnja 1992. godine

Fig. 9. Resident sites of population employed in industries of Zaprešić, Zabok and Krapina (in June 1991)

no razvila. Ona s tom veličinom ne mogu postati okosnica razvoja. Prema tome, ona također ne mogu ni umanjiti ovisnost Hrvatskog zagorja o Zagrebu. Tako će i dalje blizina Zagreba biti vrlo značajan čimbenik u demo-

grafskim i gospodarskim promjenama, što je i logičan proces. Pokazuje to i činjenica da je u svim općinama od 1981. do 1991. godine prevladavalo iseljavanje stanovništva, osim u općinama Zaprešić i Donja Stubica. U ra-

nijim razdobljima (sve do 1953. godine) i općina Donja Stubica bila je sredina gdje je prevladavalo iseljavanje stanovništva.

Prometna osovina Zagreb-Mari-bor-Graz okosnica je razvoja Hrvatskoga zagorja. Tri glavna naselja nalaze se na tom potezu: Zaprešić, Zabok i Krapina. Zaprešić je funkcionalno povezan sa Zagrebom. On je zapravo njegov dio. Utjecaj Zagreba osjeća se u cijelom južnom dijelu. Krapina ima tradiciju središta Hrvatskoga zagorja. Ali ona ima i niz ograničavajućih čimbenika za razvoj primjeren središtu cijelog tog područja. Reljef i rubni smještaj osnovno je ograničenje. Zabok je smješten prometno najpovoljnije i u središnjem dijelu. U njegovoj okolini nalazi se nekoliko gradskih naselja: Bedekovčina, Oroslavje, Stubičke Toplice i Donja Stubica. To su stanovite prednosti u odnosu na Krapinu. Njegova nedovoljna razvijenost ne omogućuje mu razvoj u pravo regionalno središte Hrvatskoga zagorja. Prema Prostornom planu SR Hrvatske (nacrt plana) 1986. godine predviđeno je da funkciju središta Hrvatskog zagorja obavljaju zajedno Zabok i Krapina. Sva ostala manja središta bila bi povezana sa Zagrebom preko njih. Zaprešić bi bio povezan izravno sa Zagrebom i ne

predviđa se jače funkcionalno povezivanje između Zaprešića i ostalog dijela Hrvatskog zagorja.

Zaključak

Gospodarska aktivnost vrlo je važan čimbenik u promjeni demografske strukture i prostorne slike naseljenosti, odnosno intenziviranja procesa polariziranog razvoja. Uvjet napuštanja poljoprivrede je mogućnost zaposlenja. Ako poljoprivrednik želi ili mora napustiti poljoprivredu njegov ostanak u istome mjestu ovisi o uvjetima zaposlenja. U procesu napuštanja poljoprivrede industrija je znatnom broju poljoprivrednika nova gospodarska djelatnost. Prema tome proces industrijalizacije usko je povezan s procesom deagrarizacije i deruralizacije. Hrvatsko zagorje je prije 30-ak godina bilo izrazito poljoprivredno područje u neposrednoj blizini Zagreba. Proces deagrarizacije tekao je brže od procesa industrijalizacije što je uvjetovalo iseljavanje radno sposobnog stanovništva. Danas je u tom području uslijed industrijalizacije usporen proces iseljavanja stanovništva; ali i zbog znatno nepovoljnije dobne strukture stanovništva (ono je starije) i drugih faktora.

Literatura i izvori

- ANDROIĆ A., FELETAR D. (1976): ZIVT 1936-1976, Zabok.
- Anketa u industrijskim poduzećima Zaprešića, Zaboka i Krapine - terenska nastava studenata III. godine studija Geografskog odjela PMF, lipanj 1992.
- ANTONOVIC Z. (1985): Krateks, monografija, Krapina.
- CRKVENČIĆ I., MALIĆ A. (1988): Agrarna geografija, Zagreb.
- FELETAR D. (1986): Prinos metodologiji istraživanja međuzavisnosti industrijalizacije i deruralizacije - na primjeru općina SR Hrvatske, Radovi Geografskog odjela PMF, broj 23, Zagreb.
- FELETAR D., STIPERSKI Z. (1990): Razvojne faze i procesi disperzije industrije Zagreba, Acta historico-oeconomica Iugoslaviae, broj 17, Zagreb.
- FRIGANOVIĆ M. (1984): Egzodusna područja, (ne)razvijenost i populacijska politika u SR Hrvatskoj, Radovi Geografskog odjela PMF, broj 19, Zagreb.
- KORENČIĆ M. (1979): Naselja i stanovništvo SR Hrvatske, HAZU, Zagreb.
- NJEGAČ D. (1991): Oblici i značenje decentralizacije industrije Zagreba u Hrvatsko zagorje, Radovi 24, Zagreb.
- Popis stanovništva 1953, 1961, 1971, 1981. i 1991. godine
- RAFAJ M. (1979): Regeneracija 1954-1979, monografija, Zabok.
- ROGIĆ V. (1961): Fizionomska i funkcionalna regionalizacija Hrvatske, VI kongres geografa SFRJ, Ljubljana.
- ROGIĆ V. (1983): Nacrt uvjetno-homogene regionalizacije Hrvatske, Geografski glasnik 45, Zagreb.
- ROGIĆ V. (1989): A twofold notion of the Zagreb urban region, Geographica Iugoslavica X, Zagreb.
- Statistički godišnjaci Hrvatske, Zagreb.
- Statistički godišnjaci Jugoslavije, Beograd.
- STIPERSKI Z. (1988): Promjene naseljenosti općine Samobor kao posljedica razvoja i rasporeda industrije, Geografski glasnik, broj 50, Zagreb.
- STIPERSKI Z. (1991): Industrijska područja Hrvatske - s polazišta središnjosti odnosno rubnosti, Radovi geografskog odjela PMF, broj 26, Zagreb.
- Urbanistički institut SR Hrvatske (1986): Prostorni plan SR Hrvatske, nacrt plana, Zagreb.
- Urbanistički institut SR Hrvatske, Zavod za prostorno planiranje (1983): ZPP - Zagreb, Zajednički prostorni plan grada Zagreba i Zajednice općina Zagreb, osnove plana, Zagreb.
- VRESK M. (1984): Metropolitanska regija Zagreba 1981. godine, Radovi Geografskog odjela PMF, broj 19, Zagreb.
- VRESK M. (1990): Grad u regionalnom i urbanom planiranju, Zagreb.
- WERTHEIMER-BALETIĆ A. (1982): Demografija - Stanovništvo i ekonomski razvitak, Zagreb.

Summary

RELATIONSHIP BETWEEN INDUSTRIALIZATION AND POPULATION DISTRIBUTION AND DYNAMICS IN THE REGION OF HRVATSKO ZAGORJE

by

Dragutin Feletar, Zoran Stiperski

Economy is remarkable factor influencing to changes of demographic structure and population distribution pattern, participating in intensifying of economic and demographic polarization. Possibility to find out a new job is determined as a prerequisite or abandoning of farming. If farmer wants or is forced to abandon farming, he can stay in the same settlement only if some other job are offered there. Consequently, industrialization is closely related to the both processes of

deagrarization and de-ruralization. The region of Hrvatsko zagorje was 30 years ago a typical agricultural area close to the city of Zagreb. Since de-agrarization has been carried out faster than industrialization, a lot of local active population has been emigrated. Due to industrialization, the emigration has been slowing down today. This process is additionally supported by present more unsuitable (i.e. older) population age structure as well as by some other factors.

Dr. Dragutin Feletar, red. prof.
Mr. Zoran Stiperski, mladi istraživač
Geografski odjel PMF
HRVATSKA, 41000 Zagreb
Marulićev trg 19.

Recenzenti:

Dr. Ivan Crkvenčić, znanstveni savjetnik,
Zagreb
Dr. Veljko Rogić, red. prof. PMF